

Kirja-arvio

Leena Vastapuu

Tasa-arvoa – mutta millä ehdoilla

Leena-Maija Rossi (2015) *Muuttuva sukupuoli: Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. Helsinki: Gaudeamus, 214 s.

Suomalaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ollaan vihdoinkin heräämässä syrjinnän eri muotojen risteämiseen eli intersektionaalisuuteen. Vaikka käsitteellä ei toistaiseksi ole vakiintunutta suomennosta, moniperustaisen syrjinnän ajatus kuvaa osuvasti intersektionaalisuuden ydintä: keskenään lomittuvat ja kasautuvat diskriminaatiomuodot usein vahvistavat toisiaan. Esimerkiksi ihonväritään musta muslimityttö voi tulla samanaikaisesti syrjityksi niin etnisen taustansa, uskontonsa, ikänsä kuin sukupuolensaakin perusteella.

Leena-Maija Rossin teos *Muuttuva sukupuoli* (2015) tarkastelee näitä kysymyksiä erityisesti valkoisuuden ja heterouden normien kautta. Valkoinen ihonväri ja heteroseksuaalisuus ovatkin yhä ”näkymättömiä” etuoikeuksia: ei-valkoinen ja/tai ei-heteroseksuaalinen näyttäytyy vallitsevan normiston ulkopuolisena ”toisena”. Kirja jakautuu kahdeksaan esseemäiseen lukuun, joista jokainen on julkaistu aikaisemmin joko Suomessa tai ulkomailla. Kyseessä on siis eräänlainen hyvin itsenäisistä luvuista koostuva kokoomateos, jonka eri osiot muodostavat yhtenäisen ja eheän kokonaisuuden, mutta sopivat myös itsenäisiä kappaleina erinomaisesti käytettäväksi esimerkiksi opetuksen taustamateriaaleina.

Kirjan avausluku pureutuu heteronormatiivisuuden käsitteen käyttökelpoisuuteen ja mahdollisiin ongelmakohtiin. Rossi (s. 27) kysyy esimerkiksi, voiko käsitteen toisto itse asiassa ”pönkittää heteronormatiivisuutta myös silloin, kun se yrittää murentaa sitä.” Valmiiksi pureskeltuja vastauksia ei anneta, mutta usein onkin mielenkiintoisempaa herättää uusia kysymyksiä kuin tarjota valmiita totuuksia. Itsereflektiivinen ja pohdiskeleva ote leimaa kirjan kaikkia lukuja, ja on ehdottomasti yksi sen vahvuuksista.

Teoksen toinen ja kolmas luku rakentuvat butlerilaisen performatiivisuuden käsitteen varaan. Judith Butlerin (2006) mukaan sukupuoliä tuotetaan jatkuvasti uudelleen erilaisten tekojen ja suoritusten (eng. *perform*) kautta. Toisessa luvussa Rossi käy läpi Butleriin nojaten ja käytännön esimerkein performatiivisuuden ja performanssin eroja, kun kolmas luku keskittyy heterouden visuaalisiin performatiivisuuksiin. Neljännen

luvun keskiössä puolestaan on representaation käsite, sen poliittisuus sekä merkitykset.

Viidennen luvun tulisi olla kansien perusteella koko kirjan kattavimpia – käsittelyn alla kun on ”Identiteetti, queer ja intersektionaalisuus” (ss. 91–107). Valitettavasti osio jää kuitenkin hiukan kevyeksi. Luku, ja koko teos, kaipaisikin heteronormatiivisuuden, performatiivisuuden ja representaation käsitteiden aukikerimisen tapaan myös syvällisempää intersektionaalisuuden taustoittamista. Mainitsematta jää esimerkiksi termin popularisoinut oikeustieteilijä Kimberlé Crenshaw (1989), joka heräsi syrjinnän eri muotojen risteämiseen ja toisia vahvistavaan taipumukseen eräitä Yhdysvaltojen oikeustapauksia tarkastellessaan. Crenshaw (1989, 166) mukaan ”Neither black liberationist politics nor feminist theory can ignore the intersectional experience of those whom the movements claim as their respective constituents.” Ehkä vielä suurempana puutteena on kuitenkin termin taustalta löytyvän postkolonialistisen ja niin sanotun mustan feministisen teorian vähyys. Adrienne Rich ja bell hooks vilahtavat sivulauseissa, mutta esimerkiksi Angela Davisin (1983), Chandra Talpade Mohantyn (1984), Valerie Amosin ja Pratibha Parmarin (1984), Audre Lorden (1984) ja Gayatri Spivakin (1988) kirjoituksiin ei viitata. Vaikka kyse voi olla feminististen teorioiden sisäisistä kamppailuista ja täten tietoisesta viittauspolitiikasta, on harmillista että näitä debatteja ei käydä avoimesti kirjan sivuilla eri näkemyksiä esitellen ja tarvittaessa kyseenalaistaen.

Intersektionaalisuuden vahvempi juurruttaminen palvelisi myös kirjan kolmea viimeistä lukua. Luvuissa kuusi ja seitsemän analysoidaan jo esiteltyjen käsitteiden kautta televisiosarjoja Gilmoren tytöt ja Mogadishu Avenue. Erityisesti Gilmoren tyttöjä käsittelevä luku on vahvan itsereflektiivinen ja tuo mielenkiintoisesti esille esimerkiksi sarjaan rakennettuja luokka- ja sukupuolirakenteita sekä näiden tahallista (ja joskus kenties tahatonta) kyseenalaistamista. Teoksen päättävä kahdeksas luku alkaa päiväkirjamaisella otteella eräästä kohtaamisesta New Yorkin metrossa. Kysymykset yhteiskuntaluokasta, etnisyydestä ja iästä kohtaavat tässä arkipäiväisessä tilanteessa, joka luo luonnollisen pohjan tarkastella erityisesti valkoisuutta ja rodullistamista nykypäivän Suomessa.

Suomessa on käyty viime vuosina osittain kiihkeääkin keskustelua siitä, voiko ”toisen” maailmasta ikinä kirjoittaa oikeudenmukaisesti ulkopuolisen silmin.¹ Oikeita vastauksia tähän(kään) ei kenties ole löydettävissä, mutta tieteen maailmassa keskustelua ei oikeastaan ole edes aloitettu. Suomalainen yliopisto on yhä meidän valkoisten, vammattomien, pääasiassa korkeakoulutetuista perhetaustoista tulevien ”kantasuomalaisten” kansoittama omanlaisensa eliittikerho. Olisikin upeaa saada käsiinsä ”toisten” itsensä tuottamia tieteellisiä tekstejä syrjinnän eri muodoista suomalaisen yhteiskunnan eri osa-alueilla. Kuten Rossi (s. 159) toteaa ”Itse asiassa 2000-luvun toisen vuosikymmenen poliittinen keskustelu on Suomessakin todentanut juuri sitä, että eriarvoistamisen ei suinkaan tarvitse kytkeytyä suoranaisen orjuuttamisen kaltaiseen väkivaltaiseen alistusjärjestelmään. Se voi olla muihin sosiaalisiin instituutioihin (terveydenhoitoon, kasvatukseen ja koulutukseen, poliisitoimeen, politiikkaan ja oikeudenkäyttöön) juurtunutta hiljaista eriarvoistamista, joka usein ei edes ole tietoisien pahantahtoista.”

Mainituista pienistä puutteista huolimatta Leena-Maija Rossin teos on oivallinen ja tärkeä lisä jo suomenkielellä julkaistuun kirjallisuuteen (esim. Airaksinen & Ripatti 1999; Tolonen 2008; Jauhola 2012; Keskinen ym. 2012) yhdenvertaisuuden tärkeän

tavoitteen taustalla vaikuttavista ”näkymättömistä” eriarvoistavista tekijöistä ja niiden joskus arvaamattomistakin seurauksista.

Viitteet

¹ Ks. esim. Koko Hubaran *Ruskeat tytöt*-blogikirjoitus ”Othe(i)ron” ja siitä eri foorumeilla seurannut keskustelu: <http://www.lily.fi/blogit/ruskeat-tytot/otheiron> [13.8.2016] .

Kirjallisuus

Airaksinen, Jaana ja Tuula Ripatti [toim.] (1999): *Rotunaisia ja feministejä*. Tampere: Vastapaino.

Amos, Valerie ja Pratibha Parmar (1984) "Challenging Imperial Feminism". *Feminist Review* 17(1), ss. 3–19.

Butler, Judith (2006): *Hankala sukupuoli: Feminismi ja identiteetin kumous*. [Alkuperäinen teos: *Gender Trouble: Feminism, and the Subversion of Identity* (1990).] Suomentaneet Tuija Pulkkinen ja Leena-Maija Rossi. Helsinki: Gaudeamus.

Crenshaw, Kimberlé (1989) "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics". *The University of Chicago Legal Forum* 140, ss. 139–67.

Davis, Angela (1983) *Women, Race and Class*. New York: Vintage Books.

Jauhola, Marjaana (2012) ”Tasa-arvosta Suomen vientituote? Suomalainen tasa-arvopuhe erojen tuottajana”, teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.): *Suomalaisen politiikan murroksia ja muutoksia*. Helsinki: Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 2012:1, ss. 311–376.

Keskinen, Suvi, Vuori, Jaana ja Anu Hirsiaho [toim.] (2012): *Monikulttuurisuuden sukupuoli: Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press.

Lorde, Audre (1984) *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Trumansburg: Crossing Press.

Mohanty, Chandra Talpade (1984) "Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses" . *Boundary 2* 12(3), ss. 333–58.

Spivak, Gayatri Chakravorty (1988) "Can the Subaltern Speak?", teoksessa Nelson, Cary ja Lawrence Grossberg: *Marxism and the Interpretation of Cultures*. Basingstoke: Macmillan Education, ss. 271– 316.

Tolonen, Tarja [toim.] (2008) *Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
